

4. Працьовитий В. Національний характер в українській драматургії 20-х – початку 30-х років ХХ століття : Моногр. Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. 2-е вид., доповн. Л., 2004. 300 с.
5. Семенюк Г. Українська драматургія 20-х років. К., 1993. 204 с.
6. Танюк Л. Драма Миколи Куліша // Куліш М. Твори: У 2 т. К., 1990. Т.1. С. 315–316.
7. Ткачук М. П. Українська література ХХ століття. Тернопіль: Медобори, 2014. 608 с.
8. Ушкалов Л. Ловита невловимого птаха: життя Григорія Сковороди. Вид. 2-е. К.: ДУХ І ЛІТЕРА, 2017. 368 с. (Серія «Постаті культури»)
9. Чижевський Г. Філософія Г. С. Сковороди / Підготовка тексту й передне слово проф. Леоніда Ушкалова. Харків: Прапор, 2004. 272 с.
10. Чижевський Дмитро. Українське літературне бароко: Вибр. праці з давньої л-ри. К.: Обереги, 2003. 576 с.

Ірина Кантицька

магістрантка групи МСОУМа-12 факультету філології і журналістики Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Науковий керівник – доктор філологічних наук, професор кафедри загального мовознавства і слов'янських мов Вільчинська Тетяна.

«САД БОЖЕСТВЕННИХ ПІСЕНЬ» ЯК НАЙВИЗНАЧНІШЕ ПОЕТИЧНЕ НАДБАННЯ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ

Григорій Сковорода був останнім великим поетом українського бароко, з яким воно «не дожеврїло, а догорїло повним полум'ям до кінця та враз згасло» [5, с. 244]. За словами З. Ґеник-Березовської, «у мозаїці тогочасної культури він посїдає місце на кшталт неограненого коштовного каменя, який своїм блиском докреслює його образ» [2, с. 52]. Однак, незважаючи на те, що йдеться про особистість дуже своєрїдну і варту уваги, його художня спадщина

залишається недостатньо дослідженою, що й зумовлює актуальність теми запропонованої розвідки,

Метою є з'ясувати роль і місце поетичної збірки «Сад божественних пісень» Г. Сковороди в літературному процесі.

Здебільшого науковці акцентують увагу на формальних інноваціях, репрезентованих у його творах. Відомо, що письменники епохи бароко надавали великої ваги формальним аспектам творчості. Звідси нагромадження в барокових творах синонімів, епітетів, ампліфікацій, антитез та ін., які утворюють справжній «словесний фейерверк». Основна заслуга Г. Сковороди полягає в тому, що він «запроваджує власну формальну реформу у силабічну систему, порушивши її, в тому числі, незвичною композицією та образною динамікою» [2, с. 44]. Але барокова культура, як відомо, не вичерпується лише формальними ознаками, визначальним у ній залишається духовний зміст. А він, на думку Д. Чижевського, характеризується виразним поворотом до теоцентризму, тобто до відведення центрального місця Богу. Така перевага духовних елементів над світськими є характерною рисою саме українського бароко [5, с. 242].

«Сад божественних пісень» (СБП) [4] є збіркою духовної лірики, в якій всі «божественні пісні» виростають з одного джерела – Біблії. У системі національного менталітету вона інтерпретується як місткий культурологічний символ, у якому узагальнені найхарактерніші типологічні риси релігійно-філософської поезії давнього періоду. «І водночас це явище абсолютно унікальне й безпрецедентне, феномен якого – в органічному синтезі різнорідних начал: мистецького і філософсько-світоглядного, трансцендентного й іманентного, а також середньовічного, ренесансного й барокового» [1, с. 41].

Ця збірка, або, як її ще визначають, цикл, містить тридцять оригінальних поезій, написаних Г. Сковородою між 1753 і 1785 роками. Вважається, що вийшла вона з-під пера уже зрілого митця. Але, за Ю. Шерехом, основний масив творів СБП був створений у перший період

творчості, у якому формувався світогляд письменника [6, с. 389]. Тому вірші, написані у цей час, відбивають протилежну настроєність: душевне занепокоєння перед відповідальними кроками в житті, а звідси нерідко стан нудьги, печалі, суму змінює оптимізм і відповідно мотиви радості, щастя, задоволення від перемоги над «бісом нудьги».

Очевидно, що Г. Сковорода плекав свої «божественні пісні», спираючись на багатющий досвід попередньої української барокової літератури. Основні мотиви збірки релігійні, тому всі поезії просякнуті ревним релігійним почуттям. Наскрізним образом, що проходить через усі поезії і з яким пов'язується своєрідний психологічний сюжет СБП, є образ ліричного героя-духовидця. Суть сюжету полягає в тому, що ліричний герой осягає духовну мудрість, намагається через подолання власної гріховності здобути людську досконалість. Найбільш славетною піснею в СБП зазвичай вважають «Всякому городу нрав і права». Її зміст, як і деяких інших творів, засвідчує типове для літератури бароко поєднання релігійних мотивів із світськими. Здебільшого науковці звертають увагу на виражений тут сквородинський «дух сатиризму».

Високо оцінюючи СБП, дослідники стверджують, що «ця невеличка збірка – епохальне явище в історії української поезії від давнини до сьогодні. «Божественні пісні» Г. Сковороди є неодмінним складником класичного українського репертуару трьох останніх століть, а також джерелом натхнення багатьох поетів, від Котляревського і Шевченка до Барки і Стуса; без цієї збірки нашу поезію уявити так само важко, як без Шевченкового «Кобзаря» або тичинівських «Соняшних кларнетів» [4, с. 92].

Загалом вагомість літературної спадщини Г. Сковороди, передусім поетичної, зумовлена насамперед тим, що з неї проростають перші паростки українського романтизму, а отже – і перші паростки модерної української поезії. Водночас його багатогранна філософсько-літературна творчість – це остання ланка в перехідному періоді не лише до нової української літератури, а

й до нової української літературної мови на народній основі, тому його творчість презентує неповторний феномен «сковородинства», досліджувати який буде ще не одне покоління науковців.

Список використаної літератури

1. Бетко І. Українська релігійно-філософська поезія. Етапи розвитку. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 2003. 240 с.
2. Геник-Березовська З. Грані культур. Бароко, романтизм, модернізм / пер. з чес. Г. Сиваченко; упоряд. та прим. М. Коцюбинська, Г. Сиваченко; вступ. ст. М. Коцюбинська. Київ: Гелікон, 2000. 368 с.
3. Сковорода Г. Твори: у 2-х т. / [передм. О. Мишанич]. Київ: Обереги, 1994. Т. 1. 528 с.; Т. 2. 480 с.
4. Ушкалов Л. Есеї про українське бароко. Київ: Факт – Наш час, 2006. 284 с.
5. Чижевський Д.І. Історія української літератури (від початків до доби реалізму). Тернопіль: МПП «Презент», за участю ТОВ «Феміна», 1994. 480 с.
6. Шерех Ю. Пороги і Запоріжжя. Література. Мистецтво. Ідеологія: у 3-х т. Харків: Фоліо, 1998. Т. 3. 431 с.

Марцинюк Анастасія

студентка групи ПА-22 факультету іноземних мов Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Науковий керівник – викладач кафедри української мови та методики її навчання Вітяк Юрій.

СВОБОДА ЯК ОСНОВНА АНТРОПОЛОГІЧНА ЦІННІСТЬ У ТВОРЧОСТІ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ